

Яловичина стає дедалі дефіцитнішою

Існує думка, що м'ясне скотарство — це екстенсивна галузь.

Так, коефіцієнт корисної дії корму під час виробництва яловичини значно нижчий, ніж у разі виробництва свинини або птиці. Крім цього, у м'ясному скотарстві близько 50% енергії кормів, потрібної для виробництва яловичини, витрачають на утримання корів маточного стада. Але тільки м'ясна худоба може споживати велику кількість дешевих грубих кормів (соломи) і пасовищних кормів протягом 300 днів пасовищного періоду.

Інститут розведення і генетики тварин УААН розробив технологічну модель інтенсивного виробництва яловичини в Лісостеповій зоні за використання в годівлі тварин помірної кількості концентратів та відходів переробної промисловості (жому, меляси, дробини, браги), а також систему виробництва яловичини в умовах Полісся за умови нестачі високоенергетичних кормів (зерна) і без відходів переробної промисловості.

Особливість цієї технології — використання дешевих грубих і соковитих кормів двох літніх пасовищних періодів. При цьому молодняк у 20-місячному віці досягає маси 415 кг, з якої 305–310 кг (75%) — за рахунок дешевих пасовищних кормів. Витрати концентратів на вирощування й відгодівлю тварин — від народження до забою — не перевищують 10% загальної поживності кормів, а їхня вартість у структурі собівартості не вища 30%, середньодобові прирости за весь період становлять 700 г за витрати 8,15 к. о. на 1 кг приросту (табл. 1).

Крім цього, в інституті розроблено модельні інвестиційні проекти створення ферм для розведення спеціалізованої

м'ясної худоби на 50, 100, 150 і 200 корів зі шлейфом для Полісся, Лісостепу й Степу України, які передбачають формування ферми, капітальні вкладення, потребу в кормах та структуру посівних площ, розрахунок обороту стада й вихід продукції, економічне обґрунтування проекту та його окупність.

В Україні створено племінну базу розвитку галузі м'ясного скотарства. Сформовано племзаводи й племрепродуктори із розведення вітчизняних та зарубіжних порід і типів м'ясної худоби — 230 господарств. На їхній основі триває породотворчий процес виведення високопродуктивних порід, які пристосовані до різних природно-кліматичних і кормових умов та промислових технологій.

Розроблено також схему прискореного створення товарних стад у спеціалізованому м'ясному скотарстві за рахунок використання помісних теличок, одержаних від промислового схрещування молочних і м'ясних порід та за рахунок закупівлі теличок у населення. Обидві позиції держава суттєво дотує: 5 грн за 1 кг молодняка, закупленого в населення, та 450 грн за кожну помісну м'ясну корову.

В. Славов,
д-р с.-г. наук, членкор. УААН

І. Гузев,
канд. с.-г. наук

П. Шуст,
канд. с.-г. наук,

інститут розведення і генетики тварин УААН

Таблиця 1. Технологічна схема вирощування молодняка м'ясної худоби

Період вирощування	Термін дії	Затрати кормо- днів	Одержано приросту		Затрати кормів, к. о.		Жива маса на кінець періоду,
			всього, кг	с/доб. приріст, г	всього, кг	на 1 кг приросту	
Отелення корів	Лютий- березень	-	-	-	-	-	25
Підсисний період	Квітень- жовтень	240	165	684	877	5,3	190
Дорощування	Листопад- вересень	150	80	533	740	9,32	270
Пасовищний період	Квітень-жовтень	210	145	690	1423	9,81	415
Всього за 20 місяців		600	390	650	3046	7,81	415
Інтенсивна відгодівля	Листопад-березень	120	115	958	1068	9,28	530
Всього за 24 місяці		720	505	701	4114	8,15	530

Для створення потужної галузі м'ясного скотарства Україна має відповідні умови, насамперед, це 5196 тис. га сіножатей і пасовищ, які становлять 13,9% сільськогосподарських угідь. На жаль, під пасовища виділяють найгірші землі (не угіддя), часто на схилах, які потребують поліпшення. Ефективніше потрібно використовувати й природні пасовища, забруднені радіоцезієм, понад 1 Кі/км² (близько 300 тис. га), які в процесі природного самоочищення змінюватимуть свій радіологічний статус (табл. 2).

Установлено, що найнижчу собівартість (1 ц к. о. кормів) в Україні має зелена маса поліпшених сінокосів і пасовищ за використання їх на випас, яка дорівнює 3,95 грн, у тому числі в Поліській, Лісостеповій і Степовій зонах, відповідно: 3,15; 3,56; 5,32 грн. В окремих господарствах Чернігівської області (п/з "Головенківський", СТОВ ім. Шевченка) собівартість кормової одиниці не перевищує 1 к. Собівартість же 1 ц к. о. зеленої маси сіяних багаторічних та однорічних трав на випас становить, відповідно, 8,17 і 6,75 грн. Собівартість кормової одиниці

решти кормів у кілька разів вища збільшується в такій послідовності: кукурудзи на випас і зелений корм – 2,9 рази; силосу й сінажу – у 3,8; сіна – у 4,6; кукурудзи на зерно – у 4,8 рази; зернових і зернобобових – у 5,3; кормів неплодів – у 15,8 рази. Відтак, заслуговує на увагу питання збереження ефективного раціонального використання природних угідь, а максимального використання дешевих зелених кормів за пасовищного утримання худоби має бути переважаючим і головним технологічним чинником виробництва рентабельної яловичини.

Таблиця 2. Навантаження на наявні пасовищні угіддя м'ясною великою рогатою худобою

Регіон	Наявність м'ясної худоби, тис. гол.				Наявність сіножатей та пасовищ, тис. га		Навантаження м'ясної худоби на пасовища, гол./100 га	
	2000		2008		всього	% усіх с/г угідь	всього гол. на всю площу	у т.ч. на пасовища, закріплені за с.г. підпр.
	всього	у т.ч. корів	всього	у т.ч. корів				
Україна	148,1	69,6	107,0	48,0	5196	13,9	2,06	5,06
АРК	0,4	0,1	4,8		224,4	14,9	2,1	3,3
Дніпропетровська	2,5	0,8	1,8	0,7	116,3	5,1	0,9	3,7
Донецька	0,5	0,2	1,0	0,2	191,8	11,1	0,5	0,8
Запорізька	1,6	0,8	0,4	0,3	219,2	10,2	0,2	0,3
Луганська	0,3	0,1	0,4	0,2	440,7	24,9	0,1	0,2
Миколаївська	0,2	0,1			136,6	7,7		
Одеська	4,6	2,0	4,9	2,5	216,6	9,3	2,3	3,6
Кіровоградська	2,8	1,0	2,1	0,9	60,0	3,3	3,5	7,2
Херсонська	1,4	0,4	0,6	0,3	80,1	4,5	0,7	1,7
По зоні Степу	14,3	5,5	16,0	5,1	1685,7	9,9	0,9	1,7
Вінницька	20,2	11,1	6,6	3,7	131,5	7,2	5,0	29,2
Київська	10,9	6,2	11,0	4,7	193,7	12,5	5,7	11,5
Полтавська	2,3	0,7	0,5	0,2	177,9	9,2	0,3	0,6
Сумська	4,0	1,2	5,3	2,8	295,3	20,3	1,8	4,6
Тернопільська	11,0	5,3	2,1	0,9	136,3	14,0	1,5	6,0
Харківська	0,8	0,3	0,5	0,2	331,8	14,8	0,1	0,3
Черкаська	12,6	1,6	3,1	1,0	62,8	4,7	4,9	8,0
Чернівецька	1,5	0,7	1,6	0,7	99,4	21,7	1,6	12,1
Хмельницька	15,4	11,1	7,7	2,8	232,6	16,0	3,3	9,3
По зоні Лісостепу	78,7	38,2	38,4	17,0	1661,3	12,6	2,3	5,8
Волинська	13,9	4,4	14,1	6,4	258,4	29,3	5,5	19,9
Житомирська	13,0	6,6	9,7	5,6	267,5	18,7	3,6	8,4
Закарпатська	0,1	-	-	-	193,1	46,3	-	-
Ів.-Франківська	0,1	-	1,5	0,7	99,1	19,8	1,5	15,8
Львівська	8,5	7,5	4,4	2,0	307,0	28,9	1,4	7,2
Рівненська	12,8	4,6	11,6	5,2	225,3	25,7	5,1	5,1
Чернігівська	6,4	2,8	11,5	6,0	498,8	26,7	2,3	8,9
По зоні Полісся	54,8	25,9	52,8	25,9	1849,2	26,3	2,8	7,9

Технологія ведення м'ясного скотарства

М'ясне скотарство України розвивається за класичною технологією, основними елементами якої є:

- безприв'язне утримання всіх статеві-вікових груп тварин протягом року;

- довгострокове раціональне використання пасовищ у літній період;
- метод підсисання на вирощуванні телят до шести-восьмимісячного віку;

- сезонні отелення корів у січні-березні, що дає можливість утримувати підсисних телят протягом літнього періоду на пасовищах;

- заключна відгодівля ремонтного молодняку до високих вагових кондицій;

- упровадження прогресивних технологій вирощування молодняку на дешевих кормах власного виробництва за мінімальних витрат дефіцитних і дороговартісних зернових та інших кормів.

Зниження собівартості кормів, їхня висока якість і раціональне використання є одним із головних факторів інтенсивного ведення м'ясного скотарства. М'ясна худоба спроможна використовувати кормові угіддя, починаючи з ранньої весни й до пізньої осені. За цей період тварини споживають близько 42 ц к. о., або 63% річної потреби кормів за поживністю.

Відповідно до сезонних особливостей пасовищного утримання м'ясної

худоби, використання пасовищ умовно можна поділити на такі періоди:

- літні пасовища (травень-жовтень), які повністю забезпечують потребу тварин у зеленій масі (50–70 кг за добу), всього до 30 ц к. о., або 45% річного раціону за поживністю;

- пізньоосінні пасовища (листопад-грудень), коли годівля забезпечується зеленими кормами й підгодівлею грубими кормами із годівниць на вигульних майданчиках;

- ранньовесняні пасовища (січень-квітень), годівля худоби забезпечується на кормових майданчиках традиційними зимовими кормами, а за сприятливих умов — на пасовищах, отавах багаторічних трав, посівах озимого ріпаку, жита, суріпиці та їхніх сумішок.

Значно гірше господарства впроваджують зимові пасовища. Не використовують високі адаптаційні властивості м'ясної худоби, яка здатна споживати власні, накопичені з осені, жирові запаси й витратити за зиму 30–50 кг (до 20%) живої маси без шкоди для відтворення й розвитку телят. Після отелення з виходом на пасовища вона швидко відновлює живу масу. До речі, тварини породи абердин-ангус навесні на 25–30 днів швидше відновлюють втрачену за зиму живу масу і вгодваність, ніж худоба інших порід.

Використання природних злакових кормових угідь на більшості територій країни доцільно розпочина-

ти 5–6 травня, на початку фази трубкування основних компонентів і досягнення пасовищної зрілості травостою — 12–15 сантиметрів.

Достатньо вивчено термін відростання отав після кожного циклу використання різних типів пасовищ, який після першого відчуження навесні становить 25–27 днів, а з подальшими циклами стравлювання збільшується до 58 днів, тому знижується інтенсивність їхнього використання в другій половині літа.

Пасовищні травосумішки за строками пасовищної зрілості на створюваних пасовищах поділяють на: ранні — 20–25%, середні — 50–60, пізні — 20–25%, що дає змогу забезпечити рівномірне та безперебійне надходження пасовищного корму й запобігти перезріванню травостою.

Так, рання травосуміш складається з грятистиці збірної, костриці лучної, тонконогу лучного та конюшини білої;

- середньостигла травосуміш — із костриці лучної, стоколосу безостого, райграсу пасовищного або тонконогу лучного та лядвенцю рогатого;

- пізньостигла суміш — із тимфіївки лучної, стоколосу безостого, райграсу пасовищного та конюшини білої.

Норма висіву насіння травосумішок на 1 га — 25–35 кг, залежно від призначення та якості посівного матеріалу. А вартість такого набору насіння становить 18–27 грн за кілограм.

Використання пасовищ

Основною умовою збереження продуктивності пасовищ та одержання високих урожаїв є їхнє раціональне використання, яке передбачає чергування пасовищного й укісного періодів (комбіноване використання), загінну й порційну системи випасання худоби, що зумовлює підвищення продуктивності пасовищ на 20–30%, а найголовніше — навантаження й щільність поголів'я на одиницю площі.

За порційного способу випасання, коли загоны за допомогою “електропастухів” ділять на ділянки, розраховані на певний час випасання (від одного дня до двох-трьох годин), тварини поїдають 95% трави. Як наслідок, продуктивність підвищується на 10–15%. **Оптимальна величина площі на одну корову становить 0,2–0,5 га**, тобто навантаження корів на 1 га пасовища сягає від двох до п'яти голів залежно від його врожайності.

Групи потрібно формувати невеликі, по 100–200 голів, залежно від умов господарства. Тривалість випасання на пасовищах — 9–10 годин на добу: із 7 годин ранку до 20 годин вечора з денним відпочинком худоби біля водопоїв та на тирлах, а в літній період на вигульних майданчиках або просто на пасовищах.

Загоны, які не використали в першому циклі випасання, використовують для заготівлі сіна.

Урожайність зрошуваних пасовищ сягає 7–8 тис. к. о., або 600 і більше ц зеленої маси з 1 га. Такі пасовища використовують найінтенсивніше — протягом 200 днів вегетаційного періоду. Циклічність випасання в одному загоні підвищується в шість-вісім разів, що дає можливість довести навантаження на пасовище до п'яти голів ВРХ на один га за ритмічного забезпечення тварин доброякісною зеленою масою.

Окупність добрив на пасовищах дуже висока — на 1 кг поживних речовин мають 20–25 кг к. о. На виробництво 1 ц к. о. на луках витрачають 0,6 люд./год. за низької собівартості. Пасовишне утримання худоби — це майже безконцентратне одержання продукції тваринництва протягом двох третин року.

Для забезпечення тварин пасовищним кормом протягом тривалого періоду потрібно мати пасовищний конвеєр — основний спосіб забезпечення кормами м'ясної худоби, який є найінтенсивнішою формою використання сільськогосподарських угідь за високої окупності витрат в енергетичному та вартісному вигляді.

Таблиця 3. Культури пасовищного конвеєра для м'ясної великої рогатої худоби з періодом використання

Назва культури	Кількість днів використання	Термін використання
Озима суріпиця	10	1.04-10.04
Ріпак озимий	11	11.04-21.04
Жито озиме + ріпак озимий	11	22.04-2.05
Варіант – озиме жито	11	22.04-2.05
Тритикале	11	3.05-14.05
Б/трави, ранньостигла сумішка I циклу використання	11	15.05-25.05
Б/трави, середньостигла сумішка I циклу використання	16	26.05-11.06
Б/трави, пізньостигла сумішка I циклу використання	10	11.06-20.06
Б/трави, ранньостигла сумішка II циклу використання	11	21.06-2.07
Б/трави, середньостигла сумішка II циклу використання	15	3.07-15.07
Б/трави, пізньостигла сумішка II циклу використання	11	16.07-26.07
Вико-вівсяна сумішка	10	27.07-5.08
Варіант – суданська трава	10	27.07-5.08
Варіант – кукурудза + бобові	10	27.07-5.08
Кукурудза I строку висіву	14	6.08-19.08
Варіант – Б/трави, ранньостигла сумішка III циклу використання	14	6.08-19.08
Б/трави, середньостигла сумішка III циклу використання	15	20.08-3.09
Б/трави, пізньостигла сумішка III циклу використання	15	4.08-18.09
Суміш вівса + ріпак озимий I строку висіву	12	19.09-30.09
Варіант – суміш вівса з гірчицею I строку висіву	12	19.09-30.09
Варіант – отава суданської трави	12	19.09-30.09
Вико-вівсяна суміш, післяжнивні посіви	15	1.10-15.10
Варіант – кукурудза, післяжнивні посіви	15	1.10-15.10
Отава сінокошних угідь	10	16.10-25.10
Гірчиця біла, післяжнивні посіви	11	26.10-5.11
Варіант – суміш вівса з гірчицею, післяжнивні посіви	11	26.10-5.11
Варіант – суміш вівса з редькою + кукурудза, післяжнивні посіви	11	26.10-5.11
Жито озиме + ріпак озимий, ранній висів	10	6.11-15.11
Варіант – жито озиме, ранній висів	10	6.11-15.11
Кукурудза, післяжнивний посів (стебла кукурудзи)	16	16.11-1.12
Кормова капуста	24	02.12-25.12

Основні вимоги до пасовищного конвеєра зводяться до такого: безперерйне надходження пасовищних кормів у потрібній кількості та високої якості за рахунок ефективного використання природних кормових угідь; раціональний набір посівних культур, їхніх сумішок для випасання з різною тривалістю вегетаційного періоду, різними строками сівби й використання (випасання); висівання пізніх морозостійких кормових культур з дальшим пасовищним способом поїдання їх худобою; нормальне співвідношення пасовищних і посівних площ відповідно до прогнозованої врожайності.

Технологія створення пасовищного конвеєра базується на науково обґрунтованому використанні природних кормових угідь, ретельно підібраних багаторічних травосумішок та висіванні пізніх морозостійких кормових культур для забезпечення випа-

сання м'ясної худоби на пасовищах протягом 300 днів на рік (табл. 3).

Собівартість 1 ц к. о. за годівлі м'ясної худоби становить 55,2 грн. Собівартість 1 ц к. о. на пасовищах не перевищує 5,32 грн (з різницею за кліматичними зонами). Отже, економічний ефект утримання однієї корови зі шлейфом на пасовищних кормах протягом 200 днів становитиме 149,6 грн (49,9 30 ц к. о.), не враховуючи інших витрат і економію за використання пізньоосінніх та ранньовесняних культур пасовищного конвеєра, які забезпечують ще близько 13 ц к. о. у годівлі м'ясної худоби.

Потреба в земельних угіддях для утримання 100 м'ясних корів зі шлейфом становить від 122 до 228 га, з них пасовища — від 80 до 92 га, залежно від кліматичної зони. Час потребує змінити підходи до кормовиробництва, особливо для м'ясної худоби. ■